

פרשת ויחי

Parshas Vayechi

“הַמַּלְאָךְ הַזֶּה אֲוֹתִי מִכָּל רָע...” (בראשית מ"ח ט"ז)
 “The angel that has redeemed me from all evil...”

This renowned blessing pronounced by Yaakov on Menashe and Efrayim, has been repeated from generation to generation through the ages. In it Yaakov refers to the Malach (angel) that has accompanied him throughout his life, and asks that he bless his descendants. This is not the first time Yaakov requested from an angel to give a blessing. In Parshas Vayishlach after struggling with an angel for most of the night, the angel pleads with Yaakov to send him off. Yaakov stipulates “לא אשלחך כי אם...” “I will not send you away unless...” - the Malach must first bless him, and only then may he leave. Asking angels for blessings or other favors is something seldom found in the Torah, and it is questionable if we may do so at all. (For an explanation of why Yaakov could do so, see notes.¹)

Prayer to Angels: The Rambam in his commentary to Mishnayos² lists thirteen basic precepts that are fundamental to our Emunah. The fifth of them is: “שהוא יתברך הוא הראוי לעבדו... ושלא יעשו כזה... למלאכים... כדי להיותם אמצעים לקרבם אליו, אלא אליו לבדו...” “That He (Blessed is He) [alone] is appropriate to serve, and not to do so to angels etc, even if it is only so they should act as a mediator [for our prayers], rather only to Hashem alone should our prayers be addressed.” The Yerushalmi³ illustrates this point as follows: If a subject has a favor to request of a human king, the proper way for him to do so, is to approach one of the king’s ministers and ask him to intervene on his behalf. With Hashem the opposite is true - all of our Tefillos must be directed to the King Himself and no other. To ask favors from any other creation may be observed as attributing them with some independent power “ח”⁴. This being the case, many Poskim take issue with certain Tefillos (said in Selichos) that plead with the Malachim to bring our Tefillos to Hashem, and other similar Tefillos. The Maharal forbade reciting these Selichos, and many other Acharonim also discouraged them. The Chasam Sofer would omit those that are said silently, while those said aloud he would say so as not to act contrary to the congregation⁵.

Many Rishonim mention these Tefillos, and explain various reasons why they are permitted. Some differentiate between asking Malachim to simply bring our prayers before Hashem, which is their appointed job anyway, to asking them to do us a favor on their own⁶. The Gaonim explain that certain actions are within the abilities of Malachim to perform on their own accord, and we may request from them to perform these things⁷. Others explain that these Tefillos are actually not at all intended to Malachim, rather they are asking the Tzadikim and leaders to Daven for us⁸. (Not all of these Tefillos can be explained in this manner.)

¹ לקמן הערה #8

² פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"י העיקר החמישי.

³ ברכות פ"ט ה"א "בש"ד יש לו פטרו וכו' אבל הקב"ה אינו כן וכו' ע"ש.

⁴ שו"ת מהר"ם מרוטנברג (דפוס ברלין) בסוף הספר, דיבואו לטעות אחריהם ח"ו. וע"ש שהביא ראי' לאסור רק מהא דלא מצינו כן בשום תפילה של האבות והנביאים.

⁵ ע"מ מהר"ל נתיב העבודה פ"ב, תפא"י פ"ח, ונצ"ח פ"ג, שאסור לומר תפילות מכניסי רחמים שבסליחות של עשי"ת. וע"ש חת"ס (או"ח קס"ו) שהביא דבריו וכתב דה"ה לענין הפזמונים "מלאכי רחמים" ו"מדת הרחמים". וסיים שם דהוא עצמו נוהג לאומרם עם הציבור, והן קל כביר לא ימאס ודגלו עלי אהבה (ע"ב ברכות ח' ושבת ס"ג והגהות אשר"י שבת פ"ו ס' י"ג), אבל מכניסי רחמים שאומרים בלחש האריך בתחנון ולא אמרו. ובס' ארחות חיים על ר"ח מואלאזין כתב שנהג שלא לאמרו אבל לא מחה על האומרים. וכן שמעתי ממקורות נאמנים שהרה"ג ר"ש שוואב זצ"ל ג"כ נהג לשנות הלשון שיהא משמע לתפילה להקב"ה ולא למלאך, כגון "יכניסו רחמינו" במקום "הכניסו", אבל היה זהיר שלא ירגישו המתפללים. וע"ב קרבן נתנאל סוף ד"ה שג"כ לא נחה דעתו לומר.

⁶ שבבלי הלקט (הל' ר"ה ס' רפ"ב) כתב שאומרים מכניסי רחמים, והביא ראי' להתיר מסנהדרין מ"ד ובפירש"י שם דפעמים צריכים שישייעו מלאכי השרת להכניס תפילות לפני ולפנים. וכן הביא ראי' ממדרש שה"ש ב' ז' דכמעט מפורש דמותר בכה"ג. וע"ש חת"ס מהר"י ברונא (ס' ער"ה) שג"כ התיר. וע"ב פ"י ענפים לס' העקרים (מ"ב פכ"ח אות ה') שכתב ע"פ דברי העקרים שם דמותר, וזהו כבודו של מלך לכבד פקידיו מצד מה שהם משרתי המלך ע"ש. ומדוקדק מה שאומרים "משרתי עליון" דוקא, ודוק. וע"ש שמש צדקה (ס' כ"ג וכו'). וראה שד"ח מע' ר"ה ס"א אות ב' שכתב דהוה בכלל אל תטוש תורת אמיך ואין לשנות. וע"ב בתשובת הרוקח (הנדפס בתוך קובץ ישורון אלול תשנ"ז) שג"כ הליץ בעד מנהג זה.

⁷ אוצר הגאונים שבת י"ב, שיש פעולות שיכולים לעשות מעצמם "ולא צריכים רשות מלמעלה" והביאו ראי' מיעקב שביקש "המלאך הגואל" ומלוט דקאמרו לי' המלאכים "הנה נשאתי פניך". וע"ב חגיגה ט"ו ע"א דענין זה היה הסיבה שאחר קצץ בנטיעות ויצא לתרבות רעה, ע"ש. ובזה מתורץ מה שהעיקני זה כמה, הא דיעקב ביקש מהמלאכים לברכו דאסור להמהר"ל וש"א. ולפ"ז יש לחלק דהתם ביקש לברכו דהוה בידיהם. אולם ע"ב לקמן בשם היעב"ץ דמשמע דגם ברכה אסור לבקש מהם.

⁸ ע"ב פ"י הר"י בן יקר (רבו של רש"י, ע"ב סנהדרין צ"ב ע"ב רש"י ד"ה הומק) על התפילה (ענין נפילת אפים), שבתחילה כתב דמותר מטעם דהוה כמו תפילה על קברי צדיקים שמותר לשאול מהם להתפלל לנו, וה"נ ל"ש. ובסוף מחלק דצדיקי הדור אחראים על דורם משא"כ מלאכים, ומסיק דכוונת הפיוט הוא על חסידי הדור אשר בארץ המה, ע"ש וכ"כ בס' מלחמת מצוה מר"מ מנרבונה (א' מהראשונים). ופשוט דא"א לפרש כן בפזמון של "מלאכי רחמים משרתי עליון" וב"מדת הרחמים". (אמנם שו"ר בארחות חיים ספינקא ס' תקפ"א שכתב דכוונת "עלינו התגלגלי" הוא על הש"ץ, ע"ש). וראיתי בס' שיח תפילה (ס' הזכרון) במאמרו של רש"א שטרן שכתב עוד טעם פשוט לחלק דטעמא דאסור לשאול מהמלאכים דאתי למסרך וכדלעיל ובצדיקים אין לחשוש לזה. ובס' ישמענו סלחתי על פי' הסליחות בהקדמה רצה להביא ראי' להתיר מהילקוט ראובני (בראשית) שהקב"ה שיתף המלאכים במעשה בריאת האדם כדי שיעוררו עליו רחמים. ולי הצעיר אין נראה ראייתו כ"כ דעדיין יתכן דאסור לשאול מהם כן, רק שבעצמם יעוררו רחמים, ופשוט.

Based on this, many Acharonim question the practice of davening at the gravesites of Tzadikim and asking them to daven for us. This too seemingly contradicts the fifth precept mentioned by the Rambam. The Chasam Sofer explains, that all of Klal Yisrael is one body, each individual being only a small part of one greater united entity. Hence, when a person asks a Tzaddik to beseech Hashem on his behalf, it can be compared to a person's foot asking his mouth to speak for him, all being part of one body. Only to Malachim which are not a part of the entity of Klal Yisrael is it forbidden to ask from them to daven for us⁹. For this reason, making requests from Eliyahu Hanavi (such as is done during the ceremony by a Bris Milah – אליהו מלאך הברית עמוד על ימיני – אליוהו מלאך הברית עמוד על ימיני – אליוהו מלאך הברית עמוד על ימיני) is permissible, since Eliyahu was originally a physical person¹⁰.

On Friday night, in Shalom Aleichem we say: "ברכוני לשלום מלאכי השלום" – asking the Malachim present to bless us upon their departure. This would seemingly also be in violation of the above. The Yaavetz explains that this statement is not a request for a blessing, rather it is asking the Malachim to bid us farewell, so to speak, which is usually expressed in the form of a blessing¹¹. Rav Schwab זצ"ל was careful even with this to say "ברכוני לשלום" instead of "ברכוני לשלום", which then means that Hashem should allow the Malachim to bless us, and is not said to the Malachim directly.

Tefillos in Aramaic: The Gemara in Shabbos (י"ב ע"ב) states that one should not Daven in Aramaic, since the Malachim who are in charge of accepting our Tefillos do not accept prayers in Aramaic. There are three basic approaches to interpreting this statement. The Raavad explains that Malachim do not understand any language other than Lashon Hakodesh, and therefore cannot relay Tefillos that are uttered in a foreign language¹². This only applies to Tefillos that are said privately; those said B'tzibbur are accepted in all languages¹³. Others say that even an individual that is saying on his own the established Tefillos of the Tzibbur may do so in any language¹⁴. Only private requests that are not part of the established text need to be said in Lashon Hakodesh. Tefillos said by a Tzibbur are accepted in any language they are spoken, since Hashem himself listens to the Tefillos of a Tzibbur without intermediaries¹⁵. The Rosh argues that the Gemara referred specifically to Aramaic and not to other languages, as only Aramaic is rejected by the Malachim. All three opinions are brought successively in Shulchan Aruch¹⁶.

According to the Rosh it would be permitted to Daven in any language other than Aramaic. In fact, some say that if one does not understand what he is saying in Lashon Hakodesh it would be preferable to Daven in his own language¹⁷. However, the Poskim say that since it is very difficult for us to translate the Tefillos fully and accurately into a different language, one should only Daven in Lashon Hakodesh. Even if he does not understand the words he says, they are accepted with the intent Chazal had when they authored the Tefillah, although it is certainly preferable that one learns the meaning of the Tefillos¹⁸.

In practice, several of our Tefillos that are said B'tzibbur, are indeed in Aramaic, such as יקום פורקן, קדיש, and some portions of סליחות. The Tur explains the reason קדיש is in Aramaic was since that was the spoken language of the time, and Chazal wished that everyone should understand the meaning of this important Tefillah¹⁹. Others explain that since the Malachim would become jealous of this lofty Tefillah that we are permitted to say, we say it in a language not understood by them. There are other Kabbalistic reasons as well²⁰.

One who Davens in a Shul, even without a Tzibbur, can according to some Poskim Daven in Aramaic²¹. Similarly, if the Tefillah is said with intent concentration from a desperate situation, it is accepted even in Aramaic²². A tearful Tefillah is never rejected as well²³.

⁹המהר"ל עצמו בנתיב העבודה הקשה כן ע"ע ותירוצו מאד סתומה. ובחתי"ס שם פירש כמש"כ. ועל שו"ת לבושי מרדכי (יו"ד מהדו"ת ס' קל"ב) דמצהו לילך אליהם שיתפללו, ע"ש. ואם הטעם משום שמא יטעו אחריהם כהמהר"ם, נראה דלא קשה בכלל וכמש"כ לעיל.
¹⁰מעין בית השואבה פ' חקת עמ' שמ"ז.
¹¹סידור יעב"ץ מתפילת הריבון קודם קידוש. ואגב ראיתי שכתב שם דהא דאמר' "צאתכם לשלום" אין הכוונה שיצאו מיד רק שכשיצאו יהא לשלום, ע"כ, ומיושב מה ששמעתי מעוררין ע"ז.
¹²שו"ת תמים דעים להראב"ד ס' קפ"ד בשם ר"י בן יקר כתב דודאי מבינים רק שאין נזקקין, ע' לקמן. והראב"ד עצמו כתב דאינם מבינים, והא שפרטו ארמית, כוונתם דאף דלשון ארמית דומה ללה"ק מ"מ אינם מבינים, וכ"כ הרי"ף בברכות י"ג ע"א.
¹³סוטה ל"ג ע"ב.
¹⁴רא"ש בברכות פ"ב ס"ב בשם רבני צרפת. וקצ"ע דהא טעמא משום דהשכינה שם וביחיד אינו, ומה מועיל הא דהוה תפילת הציבור, וי"ל. ועל מעדני יו"ט.
¹⁵ע' ברכות ה' ע"א וברש"י בסוטה שם.
¹⁶רא"ש שם, שו"ע או"ח ס' ק"א ס"ד. ולפ"ז באמת מבינים רק שאין נזקקין לה. ובטעמא למה דוקא ללשון זה אין נזקקין נראה ע"פ הזוהר שהביא הב"י בס' נ"ו דלשון ארמי הוה לישנא דס"א ומש"ה משתמשין בה לקדיש ע"ש. שו"ר במעדני יו"ט על הרא"ש שם שפירש באו"א דכיון דהוה לשון עברי שנשתבש (כדאיתא בר"ן נדרים ב' ע"א) אין נזקקין לה. ובביאור הגר"א (ק"א אות י"ב) כתב דאין מבינים דרך יודעין מה דאתמסר להון לידע.
¹⁷רמ"ע מפאנו בס' עשרה מאמרות וכן בס' חסידים ס' תקפ"ח, הובא במ"א.
¹⁸יד אפרים שם, וכל המתפלל בלע"ז גוערין בו בנזיפה. ואם רוצה לקיים הס' חסידים ילמוד פי' המילים.
¹⁹טור ס' נ"ו, כדי שייבנו ע"ה שהיו רגילין לבא לשמוע הדרשה באגדה ואחריו קדיש דרבנן.
²⁰בב"י שם הביא בשם הזהר טעמא דאמר' קדיש בארמית הוא כדי לשבר כוחות החיצונים דארמית הוה לישנא דס"א (ואולי ע"פ זה מובן עומק הפסוק "ארמי עובד אבי" ואמ"ל). ועל בכה"ח דהוא כדי שלא יתקנאו בנו ויקטרגו עלינו וכע"ז כתב הב"י ע"ש. ועל בכה"ח דמש"ה אמרי' "כל חמירא" בלשון ארמי כדי שלא יקטרגו ובס' טעמי המנהגים ס' תקל"א בשם האבודרהם, כתב דטעמא משום דמסלק השאור מביתו ומקפיד הס"א ע"ז, ע"ש.
²¹פמ"ג א"א אות ז', דהשכינה שם.
²²תמים דעים שם, ורא"י מנשה שהיה חוטא גדול ולא היו המלאכים מסכימים לקבל תשובתו עד שחתמו כל השערים, מה עשה הקב"ה – חתר לו מקום תחת כסא הכבוד מתוך תפילותו בעת מצוק, ע' מד"ר דברים פ"ח.
²³שם, שלעולם לא נגעלו שערי דמעה, ע' ב"מ נ"ט.

Knowers of Thought?: In many Pesukim as well as many Tefillos²⁴, Hashem is described as חוקר לב, בוחן כליות, ויודע מחשבות – knowing our deepest and most private thoughts and intentions. Such descriptions are only attributed to Hashem himself, and it is commonly assumed that no other being possesses such abilities. Tosfos in Shabbos (שם) tells us otherwise, that Malachim do have the ability to read a person's thoughts. Tosfos states this fact with absolute surety, without bringing any source for this revelation. Some explain the source for this that in the same way as we find that Tzadikim utilizing Ruach Hakodesh can read another's thoughts, Malachim can read a person's thoughts as well. For example, the Torah relates that Rivka warned Yaakov of Eisav's intent to murder him, even though Eisav never expressed these thoughts openly²⁵. Many Poskim argue that the ability to read thoughts is associated with Hashem only and no one else²⁶. Others say that only specific Malachim have this capability²⁷. There is a further Machlokes if Malachim can know future events or not²⁸.

Mentioning their Names: The Arizal was extremely vigilant never to mention the names of Malachim. Even in a sermon or while learning he would only mention them using two-letter initials. He explained that when a person mentions the name of a Malach, that Malach is called to attention to determine what is needed from him. When the Malach sees that his name was called for no reason he gets distraught and can bring accusations against this person²⁹. This does not apply to names of Malachim that are names of people as well, since that name does not refer exclusively to a Malach³⁰. In modern Hebrew, the word chosen for electricity is חשמל. This is the name of a Malach mentioned in Yechezkel³¹ and would seemingly be forbidden to pronounce. R' Shlomo Zalman Aurbach writes that although originally this name was forbidden to say, now that it is accepted as a word for electricity, it is equivalent to being the name of a person and is permitted to say³².

אשת מלאך: Another Halachic discussion involving Malachim is actually in regard to being married to one. This question comes up in regard to the wives of certain individuals, who ascended to Heaven alive and became spiritual beings without ever dying. This was the case regarding Eliyahu Hanavi, and R' Yehoshua ben Levi³³. The Rishonim say, that since the Torah only forbade a woman as an אשת איש if she is considered "אשת רעהו", being that a Malach is not "רעהו" she is permitted to marry someone else³⁴. The Acharonim discuss if this is indeed enough to permit such a woman, since normally it is necessary for the husband to physically die or give a Get, for her to be permitted³⁵.

The Mishna in Pirkei Avos (פ"ג מ"ד) states: "חביב אדם שנברא בצלם... חבה יתירה נודעת להם שנתנה להם כלי חמדה" – "Mankind is especially beloved to Hashem... Klal Yisrael has an added level of endearment, as they have received the "coveted vessel" (the Torah)." The Maharal explains, that this added level of endearment is greater than that of Malachim³⁶. As spiritual as Malachim are, totally free from earthly existence, Mankind is yet greater. By following the Torah we can reach tremendous spiritual heights, through the very fact that we are connected to earthly desires and evil inclinations. Malachim, who have no choice but to do Hashem's will³⁷, can never reach such levels. May we be Zocheh to realize this potential.

גוט שבת,
מאיר הלוי הלמן
פעיה"ק תובב"א

²⁴ע"ר ירמיהו פי"ז פ"י, תהלים צ"ד י"א, איוב כ"א כ"ז, וע"ע סנהדרין ל"ז ע"ב "היודע מחשבות יפרע מאותו האיש", וכן פירש"י הרבה פעמים בתורה עה"פ "אני ה'", וכן מוכפל ומשולש פעמים רבות בתפילות ימים נוראים.

²⁵התוי"ט הסביר כן בספרו מעדני יו"ט על הרא"ש בברכות שם אות ו'. ומסיק בצ"ע דהא כתיב "כי אתה לבדך ידעת את לבב בני האדם" (דה"ב ב' ו' ל'). וע' בביאור הגר"א שם שכתב דמקור להתוס' הוא מר"ה (טז): דמי שמתאמץ בתפילתו יותר מדי ובטוח בזכויותיו מפשפשין במעשיו, וזה הוה דבר המסור ללב ומ"מ יודעין. וע' הגה' יעב"ץ בשבת שם שחלקו עליהם דפשוט דאינם יודעים.

²⁶חיד"א בעיר אזן הובא בשד"ח מע' מ' כלל ר"ב והביא ראי' לדבר, וע"ש בשד"ח.

²⁷בשו"ת מהר"י אסאד (יהודה יעלה) או"ח ס' מ', מחלק בין מה"ש לשאר מלאכים, דרק מה"ש יודעין, וכן הביא בשם השל"ה דחולק על התוס', ע"ש. וע"ע בעיון יעקב (על עין יעקב) סנהדרין י"ט שכתב דרק גבריאל יודע מחשבות ונקרא בעל מחשבות, וע' רש"י פ' וישב עה"פ נלכה דותינה ודו"ק. וראה תענית ח' ע"ב דקבלת תענית בלב מהני ומביא ראי' מדניאל ושם היה גבריאל, ומשמע קצת כדבריו, וע' מש"כ בזה באהל משה בהג"ה לשבת י"ב. וע' בהגה"ת מהרש"ל לשו"ע שם שכתב דדוקא מיכאל, שרו של ישראל המכניס תפילתו, אינו יודע ארמית, אבל השאר יודעים. ובס' משכיל לדוד מר' דוד פארדו זצ"ל פ' וירא ד"ה וירא, כתב לחלק בין מחשבה בלב למחשבה בכליות, ולבסוף הניח בצ"ע דהא כתיב "חוקר לב בוחן כליות".

²⁸שד"ח שם ע"ש, וע' חגיגה ט"ז ע"א.

²⁹ר"ח ויטל בשער המצוות בשם רבו האריז"ל והובא בקב הישר פנ"ו. וכשהיה זוכר מטטרו"ן היה אומר מ"ם טי"ת, וכן בסמא"ל היה אומר סמ"ך מ"ם. וכתב עוד (הובא שם בפ' קב נקי אות "א") דמי שמזכיר שמו של סמ"ך מ"ם עובר באיסור "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" ומשמע דס"ל דהוה איסור דאורייתא ע"ש בכל הענין. וכדבריו פסק הכה"ח ס"ה, קיצור של"ה, והחיי"א כלל ה' ס' כ"ז ע"ש שכתב דאם אומר דרך תפילה ושבח להגר"א מותר דלא גרע משם ה', ובס' ליקוט התורה אסר.

³⁰שם, משום דבזה אינו סובר שקוראים לו.

³¹יחזקאל פ"א פכ"ז, וע' חגיגה י"ג ע"א.

³²הליכות שלמה פכ"ב

³³ע' כתובות ע"ז ע"ב שקפץ לג"ע חיים ולא שלט בו מלאך המות.

³⁴פסקי מהרא"י ס' ק"ב

³⁵ע' קובץ שיעורים ס' כ"ח, והביא ראי' מהטור יו"ד ס' רס"ז דמיתת האדון מתרת ולא הא דאינו בעולם, ומסיק דאולי אחר שלמדו דמיתה מתרת ידעין דאינה אסורה אלא אם יש לה בעל וצ"ע, ע"ש.

³⁶מהר"ל תפארת ישראל פי"ב, ודר"ח על אבות שם

³⁷ואגב ראוי להביא כאן האי מרגניתא טבא ששמעתי ממו"ר הגר"א שוויי שליט"א, דמצינו שיש תביעות על מלאכים שלא עשו כהוגן כגון אצל אברהם שאכלו בשר בחלב

(כדאיתא במדרש תהילים פ"ח) וכדומה (ע' תוס' חגיגה י"ג ע"ב ד"ה מזיעתן), וקשה דאם אין להם שום בחירה איך אפשר שיהיו אחראין ע"ז כלל? והסביר שבאמת יש להם בחירה, רק מחמת הכרתם הגדולה בהש"ת א"א להם לחטוא, אבל עדיין אפשר שיטעו בדבר מה ויהיה עליהם תביעה, ודפח"ח.

- 1) בענין קושיית איך אמר יעקב המלאך הגואל, ע' בפ' ר"א בן הרמב"ם ובתוס' השלם, שפירשו שהתפלל כן לה' שהמלאך יברך. ולכאורה א"א לומר כן בפסוק "כי אם ברכתני", וצ"ע.
- 2) בענין "ברכוני לשלום", ע' אג"מ ח"ה או"ח ס' מ"ג ד"ה ומצינו, שנהג אחר אביו שלא לאמרו, וע' מה שהביא שם מסידור אוצר התפילות.
- 3) בענין חטא של מלאכים, ע' רבינו בחיי פ' בראשית.